

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Лъчезар Любенов Перчеклийски,

член на Научното жури в конкурса за заемане на академичната длъжност „Професор” в професионално направление 2.1. Филология (Български език – старобългарски език), обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски” в ДВ., бр. 103 от 10.12.2021 г.

Относно: научноизследователската и академичната дейност и продукцията на единствения участник в конкурса за професор – доц. д-р Петко Димитров Петков, който е преподавател във Факултета по славянски филологии (Катедра по кирилометодиевистика) към Софийския университет „Свети Климент Охридски“.

Доц. д-р Петко Д. Петков е учен с богата творческа и преподавателска биография. Професионалните му интереси са свързани с различни аспекти на старобългарския език и историята на българския език.

Петко Петков завършва българска филология във Великотърновския университет през 1983 г., но развива своята научно-преподавателска кариера първо в Югозападния университет – Благоевград (1990 – 2002 г.), а след това в Софийския университет (2002 – днес), където води курсове по старобългарски език, история на българския език и др. Кандидатът защитава докторска дисертация през 2015 г. на тема „Лексика и словообразуване в старобългарския превод на Египетския патерик“, а през 2016 г. спечелва конкурс за редовен доцент в Софийския университет по професионално направление 2.1. Филология (Български език – старобългарски език). От 2010 до 2012 г. Петков е лектор в Университета на Саарланд, Германия.

Петко Петков участва в конкурса за професор със следните монографични трудове: 1) „*Zaropismo illi Balgarska Istoria*“ на отец Едоардо Валпа (Изд. Буквица, София, 2022); 2) *Драготин апостол. Български ръкопис от XII – XIII в.* (УИ Св. Климент Охридски, София, 2019, 480 с.; в съавторство с И. Христова-Шомова); 3) *Пергаментни кирилски откъслечи от библиотеката на Зографската света обител* (Изд. Зографска света обител, Света гора, 2019, 272 с.; в съавторство с К. Поповски и А. Бояджиев); 4) *Каталог на славянските ръкописи от Зографската света обител (№ 287 – 405)* (Изд. Зографска света обител, Света гора, 2018, 288 с.; в съавторство с Кл. Иванова, Е.

Мусакова, К. Поповски, А. Бояджиев, А. Бобев, Л. Ненова и М. Димитрова); 5) *Песни за Климент. Служби за св. Климент, писани от X до XX век* (УИ Св. Климент Охридски, София, 2016, 615 с.; в съавторство с И. Христова-Шомова, В. Савова, А. Димитрова и др.); 6) *Из старите ръкописи: южнославянски текстове от XIV и XV в. (Христоматия)* (УИ Св. Климент Охридски, София, 2022, 302 с.).

В предоставения от П. Петков списък с публикациите след хабилитацията през 2016 г. са включени още 2 студии (едната е в съавторство) и 16 статии (осем са в съавторство), свързани с проблемите на историческото развитие на българския език в периода от IX до XIX век. Кандидатът е забелязал около 100 цитирания на свои трудове в изследвания на български и чуждестранни автори. Някои от тези публикации са поместени в списания, които са индексирани в Scopus или Web of Science.

Справката за научноизследователската дейност на доц. Петков съдържа още участия в 6 научни проекта (на един е ръководител, а на другите пет – член на екипа), изнасяне на 17 секционни доклада в престижни научни форуми в България и в чужбина, съставителство и редакция на юбилеен сборник и др.

Основната монография, с която П. Петков участва в конкурса за професор, е „*Zaropismo illi Balgarska Istoria* на отец Едоардо Валпа“. Книгата съдържа наборно издание на беловата на павликянската българска история от 1849 г., като текстът ѝ е предшестван от обширно филологическо изследване.

В началото на труда Петков дава кратка информация за католическата книжнина, представя известни биографични данни за отец Едоардо Валпа, посочва сведения за съществуващите ръкописи с текста на *Царописмо* (това са черновата и беловата на отца плюс още два други преписа). Авторът установява, че *Историята* на католическия свещеник е преработка на *Царственника* на Христати Павлович от 1844 г. За да може да съпостави съдържанието и езика в ръкописа на Едоардо Валпа с тези на Христати Павлович, Петков разглежда и първата печатна българска история. Съдържанието на *Царственника* и *Царописмо* са разгледани в съпоставка. Заключениеето на П. Петков е, че Едоардо Валпа подхожда към текста на Христати Павлович не само като преводач, но и като съавтор. Докато прави езикова адаптация на текста на павликянската книжовна норма, свещеникът включва и редица добавки и доуточнения. Според Петков „Едоардо добавя близо една трета нов текст, а останалия текст редактира и допълва съобразно своето разбиране за художествен и научен текст и за научна достоверност“ (с. 22). Освен това книжовникът сверява и уточнява повечето дати съобразно някакви свои (вероятно

латински) източници, като ползва неизвестен индекс за изчисляване на годините от сътворението на света. Петков изказва мнение, че в текста на *Царописмо* е представена католическата гледна точка за българската история (с. 23).

По-нататък авторът Петков прави кратка графично-фонетична, граматична и лексикална характеристика на книжовния език в печатната история. Изводът е, че „езикът на Царственника е амалгама от книжовни и народни езикови средства с преобладаване на книжовните“ (с. 33). По този начин е изтъкнато силното влияние на църковнославянския език върху книжовноезиковия модел на Христати Дупничанина.

Подобна характеристика, но доста по-широка и задълбочена, Петков прави и на езика в *Царописмо*. Още в началото е отбелязано, че „в правописно отношение ръкописът на Едоардо следва образците и правилата на павликянската книжовна норма, отразени във всички ръкописни и печатни книги от XIX в., предназначени за тази общност“ (с. 33). След това доста старателно са обяснени езиковите особености, свързани с използваната латинска графика, правописа, фонетиката, граматиката и лексиката в паметника. Лингвистичните факти и явления са онагледени с подходящи примери. Тук имам малка забележка за графичното оформление на примерите от *Царственника* и *Царописмо*. Тъй като няма графично обособяване, често примерите (думи, букви и др.) се сливат с основния текст и не се различават визуално, напр. „Е бележи последователно гласната е“; „Рефлексът на старобългарския малък ер е е“ и др. Това се отнася най-вече за кирилския шрифт, но същото важи и за някои латински букви, които имат пълно съответствие с кирилските.

Беловата на *Царописмо* е издадена критически с оригиналната латинска графика. Намесата на автора е минимална. Текстът е представен паралелно с други преписи на произведението, а също и с *Царственника* на Христати Павлович. Навсякъде са посочени разночетенията в съдържанието. С включването на всички ръкописи в изданието на павликянската история Петков дава възможност за проследяване на цялата текстова история на *Царописмо* (с. 104).

Общото впечатление от работата на П. Петков е повече от положително. Правописно-езиковият анализ и критическото издание на текста на *Царописмо* са направени много професионално. В изследването личи почеркът на опитен и вещ познавач на българския език в неговото историческо развитие.

Много ценна за българската медиевистична наука е и съавторската монография на Петко Петков и Искра Христова-Шомова *Драготин апостол. Български ръкопис от XII –*

XIII в. В книгата е направено цялостно филологическо изследване на един много интересен и уникален по съдържание и език избран апостол (палимпсест) от среднобългарския период (ръкопис № 880 от НБКМ), произхождащ от югозападните български земи. В съдържанието на труда е очертана работата на всеки един от съавторите. П. Петков участва (съвместно с И. Христова-Шомова) в кодикологично-палеографското описание на Драготиния апостол и в наборното издание на текста, а самостоятелно прави езиковата характеристика на паметника. Представени са графично-правописните (с. 59 – 65), фонетичните (с. 67 – 78), граматичните (пропуснати са в съдържанието; морфология, с. 79 – 86, синтаксис 87 – 89) и лексикалните особености (с. 91 – 97) на текста. В критическото издание на Драготиния апостол са използвани множество ръкописи, като 6 от тях (Енински, Охридски, Слеченски, Струмишки, рък. № 508 и № 882 от НБКМ) са използвани за разночетения, а други над 40 (апостоли, евангелия, печатни библии, служебни минеи и триоди) – за сравнение. Паралелно на славянския текст е публикуван наборно и гръцкия апостол. Това дава възможност да се видят добре отклоненията, добавките и пропуските в текста на Драготиния апостол от XII – XIII век.

Друг съавторски труд (Петко Петков, свещ. Козма /Красимир/ Поповски и Андрей Бояджиев) с голяма стойност за науката е *Пергаментни кирилски откъслечи от библиотеката на Зографската света обител*. В книгата са издадени наборно запазените пергаментни фрагменти на паметници от X до XIV век в Зографския манастир. Публикацията на всеки от ръкописите включва и подробно палеографско, кодикологическо, текстологично и правописно-езиково описание, както и множество бележки от различно естество. Пергаментните откъслечи са публикувани по реда на тяхната номерация в каталога на ръкописите. След дипломатическото издание на пергаментните фрагменти е представен албум със снимки на ръкописите (с. 195 – 271). Тъй като не е отбелязано специално в съдържанието на книгата, приемаме, че тримата съавтори имат равностоен дял в създаването на разглеждания труд. Два от славянските кирилски фрагменти (Зогр. 282 от XIII в. и Зогр. 285 от XIV в.) са разгледани и в самостоятелна статия (2016 г.) на Петков.

Петко Петков е един от съавторите (заедно с Кл. Иванова, Ел. Мусакова, о. К. Поповски, А. Бояджиев, А. Бобев, Л. Ненова и М. Димитрова) на *Каталог на славянските ръкописи от Зографската света обител (№ 287 – 405)*. В книгата са включени 119 кратки описания на славянски ръкописи, които се съхраняват в

библиотеката на Зографския манастир. Отбелязани са техните по-съществени кодикологически, палеографски и правописно-езикови особености. Повечето от включените в труда писмени паметници не са описвани и каталогизирани досега. След описанието на манускриптите от библиотеката на Зографската света обител е публикуван албум с техни факсимилета, а в края са поместени различни индекси, които улесняват читателите при работа с Каталога. С този труд е свързана и една статия (2019 г.) от същите автори (вкл. П. Петков), в която са описани теоретичните принципи за съставянето на Каталога на новооткритите късни ръкописи в Зографския манастир.

В сборника *Песни за Климент. Служби за св. Климент, писани от X до XX век* са издадени химнографските слова, които са посветени на св. Климент Охридски и са създадени от неговите непосредствени ученици или от негови по-късни последователи. Публикуването на текстовете е съпроводено с обширни или по-кратки литературни и лингвистични изследвания на различни автори (И. Христова-Шомова, В. Савова, Б. Мирчева и др.). Освен че е съредактор на този труд, П. Петков участва и като автор. Той е част от колектива, който подготвя наборното издание (славянско и гръцко) на *Службата за св. Климент Охридски с Житие* от Димитър Хоматиан (с. 215 – 308). Издава самостоятелно *Житието на св. Кл. Охридски* от Димитър Хоматиан в Зографския пролог (Зогр. 47) (с. 457 – 464), *Служба за св. Кл. Охридски*, преведена от отец Калистрат Зографски по преписа на Иринарх Трудолюбец (с. 553 – 556), *Служба за св. Кл. Охридски* на черковнославянски, съставена от епископ Партений Левкийски (с. 557 – 578), *Пространно житие на св. Кл. Охридски* от Теофилакт Български в превод на Партений Левкийски (с. 579 – 593), *Акатист на св. Кл. Охридски* (с. 595 – 602) и *Молитва към св. Кл. Охридски* (с. 603).

С голяма научно-приложна стойност е христоматията на П. Петков *Из старите ръкописи: южнославянски текстове от XIV и XV в.* В нея авторът е включил откъси от различни български и сръбски писмени паметници (преписи на преводи от X – XI в.; преводи, извършени през XIV век, оригинални творби), български царски грамоти, бележки на славянски книжовници и други документи с историческа стойност. Текстовете са подбрани така, че да дадат представа за литературния живот през XIV и XV в. в южнославянските земи. „Образците са предадени според ръкописите с всички възможни съкращения и надредни знаци“ (с. 4). Филологическата намеса на автора при издаването на текстовете е сведена до минимум. Христоматията е много подходяща за обучението на студенти (филолози, историци, богослови и др.).

Филологическата страст на П. Петков към средновековната славянска книжнина е представена и в други негови работи, в които публикува с езикови бележки произведения на християнски автори в старобългарски или среднобългарски превод. Към тази група се отнасят студии и статии, в които Петков издава: 1) дипломатическия славянски текст на *Прение на Панагиот с Азимита* по молдовски препис от XIV век (в съавторство с И. Иванова и Я. Иванов); 2) славянския текст на *Глави с акростих* от идеолога на исихазма Григорий Синаит по преписа в ръкопис № 214 от Зографския манастир; 3) *Похвалата за св. Четиридесет мъченици* от св. Василий Велики в ръкопис № 3 (от XIV век) в библиотеката на Зографския манастир; 4) текста на славянския превод на *Беседа за благодарността* от св. Василий Велики по ръкопис № 130 от Троицко-Сергиевата лавра в Москва и 5) славянските преводи (общо четири за времето X – XIV век) на *Словото за Шестия псалм* от Анастасий Синаит.

Публикува също и текста на третото слово за св. Георги от средновековния български книжовник Григорий Цамблак по ръкопис № 189 от Зографския манастир (в съавторство с Красимир Поповски), както и краткото описание на двадесетте манастира в Света гора Атон по справочник, излязъл от печат в Солун през 1839 г.

В друга група статии Петков дава предварителни сведения за съдържанието и езика на интересни ръкописи, намиращи се в библиотеката на Зографския манастир. Сред изследваните писмени паметници по-ранен е ръкопис № 3 (от 1367 г.), в който е представен най-ранният препис на нов славянски превод на постническите слова на св. Василий Велики, осъществен в средата на XIV век. По-късни са два новооткрити патерични сборника (№ 406 и № 407), писани от библиотекаря на Зограф йеромонах Иринарх в края на XIX и началото на XX век, и ръкопис № 328 (от XIX в.), съдържащ препис на запазен ръкопис на Йордан х. Константинов – Джинот.

В две съавторски статии П. Петков разглежда интересни приписки в книги от Зографския манастир. Първата работа (с К. Поповски и Д. Пеев) представя приписката на книжовника Драган, която се намира в *Драгановия миней* от края на XIII век, а втората (с А. Бояджиев) – ръкописните маргинални бележки в старопечатно *Учително евангелие* (1606 г.) от патриарх Калист.

Интересът на Петко Д. Петков към диалектологията е отразен в три съавторски статии с Иван Г. Илиев, в които разглежда 1) неизвестен модел за образуване на отрицателен императив в българския говор на преселници от Ловешко и Плевенско в Одринска Тракия след 1878 г.; 2) първичните и вторичните носови гласни в един

западнородопски български говор и 3) писмено-диалектните езикови форми, на които днес се създават литературни текстове.

Петков е съставител и научен редактор (заедно с В. Савова, И. Трифонова и Ив. Петров) на юбилеен сборник в чест на И. Христова-Шомова (2019 г.).

В заключение може да се каже, че кандидатът в конкурса за редовен професор – Петко Д. Петков, е извършил огромна по обем изследователска работа. Трудовете му се отличават с аналитичност при излагането на езиковите факти и прецизност при публикуването на различните средновековни текстове. Не са забелязани никакви чужди идеи, които Петков да е представил като свои. В работите на кандидата има оригинални приноси, които са получили научно признание. Важността на разглежданите в научните публикации проблеми се потвърждава от приложената авторска справка за забелязаните цитирания.

Като отчитам научноизследователската и преподавателската дейност на кандидата, **ще гласувам положително** за избирането на доц. д-р **Петко Димитров Петков** за редовен **професор** по 2.1. *Филология (Български език – старобългарски език)* в Катедрата по кирилометодиевистика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Климент Охридски“.

Благоевград,
18.04.2022 г.

Рецензент:

/Доц. д-р Л. Перчеклийски/